

KÜLÖNFÉLÉK

International Conference on Language Variation in Europe 8.

Universität Leipzig, Lipcse, 2015. május 27–29.

Az International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE) 8. konferenciáját a Lipcsei Egyetemen rendezték 2015. május 27. és 29. között.¹ Ez a konferencia a nyelvi változatossággal foglalkozó kutatók egyik legjelentősebb fóruma Európában. A szociolingvisztika, dialektológia mellett a pszicholingvisztika, történeti nyelvészet, fonetika kutatói is képviseltették magukat; a közel 200 előadó Skandináviától Ciprusig, a Baltikumtól Portugáliáig Európa minden részéről érkezett.

A Lipcsei Egyetem Németország második legrégebb, 1409-es alapítása óta megszakítás nélkül máig működő egyeteme. Amint a megnyitón elhangzott, a nyelvészeti kutatásoknak is nagy hagyománya van náluk. A 20. század elején itt (is) tanult J. Baudouin de Courtenay, N. S. Trubetzkoy, L. Bloomfield és L. Tesnière, Ferdinand de Saussure pedig itt szerezte meg doktori fokozatát.

A konferencia résztvevői a három nap alatt három plenáris előadást hallgathattak meg. Jürgen Erich Schmidt, a Deutscher Sprachatlas igazgatója a digitálisan feldolgozott német nyelvatlaszok alapján 100 év alatt végbemenő fonetikai-fonológiai változásokat elemzett. Azt is bemutatta, hogy a beszélő–hallgató viszonyában hogyan értelmezhetők a fonetikai variánsok. Neurolingvisztikai vizsgálatokat végzett például arra, hogy mi történik a hallgató agyában, ha olyan szót hall, amely az egyik nyelvjárásban úgy változik, hogy az a saját nyelvjárásában meglévő más jelentésű szóra hasonlít. Például ha a sváb *Raose* 'rózsa' (< *Rose*) szót hallja egy másik nyelvjárás beszélője, felismeri-e, vagy a saját nyelvjárása egy hasonló szavával azonosítja. Miriam Meyerhoff (University of Auckland) előadásában az egyéni és a csoporton belüli változatosság kapcsolatát vizsgálta. Arról beszélt, hogyan lehet modellezni az egyes beszélőket mint egy nagyobb csoport tagjait, valamint hogyan lehet összeegyeztetni a beszélőközösségen belüli változatosságot és az egyes beszélők idiolektusait. A harmadik plenáris előadásban Susanne Michaelis és Martin Haspelmath (Max-Planck-Institut für evolutionäre Anthropologie és Universität Leipzig) az európai nyelvekben végbemenő tipológiai változásokat tekintette át. Az „Atlas of Pidgin and Creole Language Structures” alapján rámutattak arra, hogy a kreol nyelvek erőteljesen analitikussá válnak. Összehasonlították a kreol nyelvekben végbemenő analitikus változásokat a neolatin nyelvekben végbemenő változásokkal, és azt tapasztalták, hogy a kreol nyelvekben az inflexiók jegyek eltűnnek, helyettük lexikális elemekből funkcionális elemek

¹ A beszámoló megírását és a konferencián való részvételt az OTKA K-105720 számú (Nyelvjárás és sztenderdizálódás Szeged lakosságának nyelvhasználatában) pályázata és a „Nemzeti Kiválóság Program – Campus Hungary K+F projektekhez és képzési programokhoz kapcsolódó nemzetközi hallgatói mobilitás személyi támogatási rendszerének fejlesztése konvergencia program” (TÁMOP-4.2.4B/2-11/1-2012-0001) támogatta.

alakulnak ki. Nyelvi kontaktushatást látnak abban, hogy a nyelvek e tekintetben különböző módon változnak, pl. a francia analitikusabb, mint a spanyol.

Az alábbiakban érdekesebb előadásokat kiemelve röviden bemutatom azokat a főbb témaköröket, amelyek a konferencián előkerültek.

A konferencián öt panelt szerveztek. Dán, holland és belga nyelvészek a standardizáció–destandardizáció kutatását állították a középpontba, több előadásban is foglalkoztak azzal, hogy a regionális változatok hogyan standardizálódnak, és ez a folyamat milyen háttal van az illető ország standard nyelvére. Stefan Grondelaers, Dirk Speelman és Roeland van Hout és egy másik előadásban Jürgen Jaspers a standard flamand visszaszorulásáról és a tussentaal (a standard flamand helyi nyelvjárással kevert változata) egyre terjedő használatáról beszélt. Annak ellenére így történik ez, hogy a tussentaalnak csak rejtett presztízse van, és a standard hagyományosan nagy presztízzsel rendelkező változat. Leonie Cornips és Vincent de Rooij a hollandiai Limburgban végzett kutatása azt demonstrálta, hogy a standardizáció és a diverzifikáció nem zárja ki egymást. A standardizáció nem azonos az egységesüléssel, és helyesebb lenne multistandardizációról beszélni, mert több norma alakul ki, és a választás attól is függ, ki kivel beszél. Dennis R. Preston az attitűdkutatás nehézségeiről beszélt, arra fókuszálva, hogy a tudatos vagy a nem tudatos válaszok hasznosabbak-e a kutatók számára (mindkettő). Modern koppenhágai dán változatban végbemenő változások kapcsán azt demonstrálta, hogy a nem tudatos válaszok az igazi tükröi a folyamatban lévő nyelvi változásoknak.

Egy másik panel a határon élő közösségek nyelvhasználatát és attitűdjeit vizsgálta. Helyet kapott ebben a panelben a skót–angol határon élők (Dominic Watt, Carmen Llamas) vagy hollandiai japán nők nyelvhasználatát (Anna Strycharz-Banas), de az is, hogy az angliai bradfordi brit ázsiai angol beszélők nyelvében hogyan tér el az *l* és *r* ejtése a helyi angolkétől (Sam Kirkham, Jessica Wormald). Corinne A. Seals Ukrajna különböző területéről származó fiatalokkal beszélgetett, és azt vizsgálta, hogy az oroszra jellemző palatalizáció mennyire jelenik meg a beszédjükben, és ez hogyan függ össze azzal, hogy mit gondolnak a jelenlegi ukrán konfliktusról.

A harmadik panel a koiné és a regionális standard változatok köré szerveződött. Az előadásokban azt vizsgálták, hogy a standard és a helyi nyelvjárások közé milyen változatok alakulnak ki, azok mennyire stabilak, és minek köszönhető kialakulásuk és stabilitásuk. Unn Røyneland a norvég regionális változatok változásáról tartott előadást: az elmúlt évtizedekben konvergens folyamatok figyelhetők meg Norvégiában a regionális változatokban, új köztes változatok alakulnak ki, és ezek egyre fontosabbak lesznek a regionális identitás jelzésében. Massimo Cerrutti az olaszországi helyzetről beszélt. Az olasz nyelvjárások és a standard között számos köztes változat alakult ki, van, ahol a nyelvjárás és a standard elkülönül (Olaszország középső része), máshol kiegyenlítődés megy végbe (pl. Velence, Torinó, Genova környéke). Azt vizsgálta, hogy a köztes változat egyes tulajdonságai milyen külső és belső tényezőknek köszönhetően alakulnak ki.

A negyedik panel a nyelvi változás és a közösségek kapcsolatát tárgyalta, olyan kérdéseket fölvetve, hogy érdemes-e közösségi kutatásokat vezetni, megbízhatók-e az általánosítások, mit lehet tanulni más társadalomtudományok közösségeket kutató gyakorlatából. Naomi Nagy a Heritage Language Variation and Change in Toronto Projectet mutatta be. Arról beszélt, hogyan végezték a kutatást különböző országokban, professzorok

és hallgatók részvételével, és hogyan tudták azt összehangolni. Isabelle Buchstaller, Karen P. Corrigan, Adam Mears a Diachronic Electronic Corpus of Tyneside English hat évtizedét tekintette át. Ebben az adatbázisban összesítették több mint 900 emberrel három különböző projekt keretében készített interjúk adatait, az 1960-as évektől. Az előadás ennek a kutatásban és az oktatásban való felhasználásáról, illetve további fejlesztéséről szólt.

Az ötödik panel európai nyelvi kisebbségek kutatásával foglalkozott. Elsősorban olyan kisebbségi nyelvekről hangzottak el előadások, amelyek nemzeti nyelve tipológiailag közel áll a vizsgált kisebbségi nyelvhez. Hallhattunk előadást a fríz (és a holland) (Amber Nota, Matt Coler, Nanna Haug Hilton), a provanszál (és a francia) (Jonathan Kasstan), a feröeri (és a dán) (Remco Knooihuizen) kontaktushatásra bekövetkező változásairól.

A konferencián nagy számban hangzottak el nyelvi attitűdökkel kapcsolatos előadások. Carmen Ebner az Oxford–Cambridge–London-háromszögből származó interjúalanyaival készített beszélgetéseket, és a velük készített ügynökteszteket elemezte a kettős tagadás szempontjából. Aleksandra Lillelund és Nicolai Pharao azt vizsgálták, hogy a palatalizált *t*-nek és az előlképzett *s*-nek Koppenhágában milyen társas jelentése van. Nem volt mindegy, hogy az ügynökteszt keretében lejátszott felvételeken a palatalizált *t* vagy az előlképzett *s* hangzott el először. Jose Tummers, Annelies Deveneyns és Dirk Speelman azt mutatta be, hogy a flamand oktatásban a belgiumi holland standard és nemstandard változatokhoz milyen a tanárok hozzáállása, és ez hogyan függ össze a tanárok szociolingvisztikai életrajzával.

Rendkívül izgalmasak voltak azok az előadások, amelyek a modern kommunikációs eszközöket vonták be a nyelvjárások vizsgálatába. Adrian Leemann és Marie-José Kolly kifejlesztettek egy okostelefonra való alkalmazást, a The English Dialect App-ot (<https://sites.google.com/site/adrianleemann/app-development>). 24 szó változatait táplálták bele, és az alkalmazás ez alapján megmondja, hová való a használója. Egy másik alapfunkciója, hogy a használó felveheti magát, amint „A fiú, aki farkast kiáltott” („The boy who cried wolf”) mesét olvassa fel. A felvételek egy interaktív térképen jelennek meg, amelyen a felhasználók böngészhetnek. Ugyancsak ők fejlesztették a Dialäkt Äpp alkalmazást, amellyel a svájci német változásait dokumentálják. Ennek az alapja is ugyanaz, mint az előzőé, a felhasználó kiválaszthatja 16 változat közül a sajátját, és az alkalmazás elárulja, melyik nyelvjárást beszél. Ha ez helytelen megjelölés, a felhasználó megjelölheti a saját nyelvjárását, így dokumentálni lehet a nyelvi változást is.

Az itt bemutatott előadások a konferencián elhangzott témáknak csak egy kis szeletét villantották föl, de így is képet kaphatunk azokról a főbb témákról, kutatási irányzatokról, amelyeket a nyelvi változatosságot kutató szociolingvisták, dialektológusok követnek szerte Európában. Ezen a konferencián az egykori szocialista országok nyelvészei változó számban vettek részt: Észtországból 1, Horvátországból 2, Lengyelországból 3, Litvániából 2, Magyarországról 3, Oroszországból 5, Romániából 3, Szlovéniából 2 előadó. A résztvevők túlnyomó többsége fiatal (egyetemi) oktató, sokan egyetemi vagy PhD-hallgatók, és ez is azt mutatja, hogy a szociolingvisztikai kutatások meghatározóak a mai nyelvészeti kutatásban, és még inkább meghatározóak lehetnek a jövő nyelvtudományának formálásában.